

VIDZEMĒ IEZĪMĒTU EIRĀZIJAS LŪŠU (*LYNX LYNX*) TĒVIŅU AKTIVITĀTES UN TERITORIĀLĀS UZVEDĪBAS IZVĒRTĒJUMS, IZMANTOJOT GPS TELEMETRIJAS DATUS

Aivars Ornicāns, Jānis Ozoliņš

Latvijas Valsts Mežzinātnes institūts „SILAVA”

Adrese: Rīgas ielā 111, LV2169, Salaspils, Latvija

e-pasts: aivars.ornicans@apollo.lv; vmi-riga@latnet.lv

Eirāzijas lūsis (*Lynx lynx*) ir viens no izplatītākajiem lielajiem plēsējiem Latvijā, tādēļ tā uzvedības izpēte ir nozīmīga gan saistībā ar funkcijām vietējās ekosistēmās, gan ar sugas apdraudētību daudzās citās Eiropas valstīs. Viena no pēdējos gados visplašāk izmantotajām metodēm ir telemetrija, ietverot globālās pozicionēšanas sistēmas (GPS). Lai arī šādu pētījumu veikts samērā daudz, iegūtie rezultāti ir attiecināmi uz konkrēto reģionu, populācijas blīvumu, indivīda dzimumu un vecumu. Latvijas vēsturē pirmo reizi GPS uztvērēji piestiprināti 3 lūšu tēviņiem, kas noķerti vienā un tajā pašā vietā. Dati par lūšu aktivitāti, individuālo teritoriju lielumu, to telpisko un sezonālo struktūru, un saistību ar sava un pretējā dzimuma īpatņiem teritorijām mūsu valstī joprojām ir nepietiekami. Šī pētījuma mērķis bija noskaidrot Latvijā līdzās dzīvojošu lūšu tēviņu teritoriālo uzvedību un aktivitāti.

Visi 3 dzīvnieki tika noķerti Latvijas austrumdaļas centrā netālu no Pļaviņām vienās dzīvķeramās tuneļveida lamatās, bet katrs ar gada intervālu - 2007. gada 8.martā (identitātes apzīmējums „Kalvis”), 2008. gada 11. martā („Kurts”) un 2009.gada 8. martā („Kriss”). Pēc ārējā izskata un ķermeņa masas vērtējuma Kurts bija mazākais un, iespējams, jaunākais tēviņš, bet abi pārējie – spēcīgi vidēja vecuma indivīdi. Kurts un Kalvis tika iezīmēti ar ‘Tellus Basic 1C’ GPS uztvērējiem aprīkotām kakla siksnām, bet Kriss ar ‘GPS-Posrec collar 300’ ierīci. Kriss GPS signālu uztvērējs izrādījās bojāts, tādēļ telemetrijai izmantoti vienīgi dati no šīs ierīces radoraidītāja. Individuālās teritorijas aprēķinātas pēc Convex polygon metodes.

Ziņas par Kalvja individuālo teritoriju iegūtas apmēram pusotra gada laikā (no 2007.gada marta līdz 2008.gada septembrim). Tās kopējā platība sasniedza 702 km². 2007. gadā tas apdzīvoja 433 km² lielu teritoriju, bet 2008. gadā - 536 km². Vislielāko individuālo teritoriju dzīvnieki apdzīvoja pavasarī - ap 370 km² līdz 390 km². Mazāku teritoriju Kalvis apdzīvoja ziemā - 262 km², bet vasarā vidēji 253 km² un rudenī 200 km².

Kurta izdevās izsekot pusgada laikā (2008.), kad tas kopumā apdzīvoja 523 km². Kurta individuālā apdzīvotā teritorija vasarā bija 163 km², bet septembra pirmajā pusē - 122 km². Kalvja un Kurta individuālās apdzīvotās teritorijas pārsedzās tikai pavasarī - riesta laikā - un bija 221 km² (65% no Kalvja un 56% no Kurta apdzīvotās teritorijas 2008.gada pavasarī).

Kaut arī dati iegūti gadu vēlāk, uzskatām, ka arī Kriss apdzīvotā teritorija pavasarī pārsedzās ar abu pieminēto lūšu tēviņu teritorijām. Netieši par to liecina 2009. gada radio telemetrijas dati - Kriss uzturēšanās Kalvja teritorijā - 60 km² platībā, bet Kurta teritorijā - 3 km² platībā. Savukārt 2008. gadā Kurts atradās Kalvja apdzīvotajā teritorijā visu martu līdz 27. aprīlim, kad to pameta. Maijā un pārējās sezonās dzīvnieki uzturējās stingri nodalītās individuālajās teritorijās. No tā, var secināt, ka tēviņi, iespējams, izvēlējušies riestam vienu teritoriju pārsedes rajonā dzīvojošu mātīti un uzturējušies tās tuvumā līdz pat aprīļa beigām, kamēr tai pārstāja izpausties dzimumtieksmes pazīmes.

Veicot Kalvja un Kurta vienlaicīgu (no 2008.gada 12.marta līdz 19.septembrim) aktivitāšu analīzi, redzams, ka pētījuma laikā, tajā skaitā riesta periodā, dzīvnieki visdrīzāk nav tieši kontaktējušies. Sīkāk tika izanalizēti dzīvnieku savstarpējie atrašanās attālumi identiskos laikos pavasarī. Vidējais attālums starp dzīvniekiem martā bija 5990 m, aprīlī – 8660 m, bet maijā - 19190 m. Minimālais attālums, kādā taisnā līnijā viens no otra uzturējās dzīvnieki, bija ap 560 m (14. aprīlī plkst. 17:00), bet maksimālais – 30410 m (10. maijā plkst. 17:00). Mazākā attālumā nekā vidējais aritmētiskais dzīvnieki martā un aprīlī uzturējās 10 dienas, maijā – 13 dienas, bet lielākā - attiecīgi pa 7 dienām martā un aprīlī, un 11 dienas maijā. Šāda uzvedība izpaudās marta sākumā un beigās, aprīļa 2. dekādē līdz 3. dekādes sākumam, maija 1. un 3.dekādē, izņemot pēdējās 3 mēneša dienas. Pārējā laikā dzīvnieki uzturējās lielākā attālumā nekā aprēķinātais aritmētiskais vidējais.